

ПЛЕНАРНЫЕ ДОКЛАДЫ

ВЫВУЧЭННЕ БЕЛАРУСКАЙ ЛЕКСІКІ ПРАЗ МНЕМАТЫЧНЫЯ ТЭХНІКІ

Дапіра Т.П.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

У артыкуле раскрываюцца паняцці лексічны бар'ер, кароткачасовая і доўгачасовая памяць, мнемоніка. Разглядаюцца розныя прыёмы і метады мнематэхнікі для пашырэння слоўнікавага запасу і ўзбагачэння маўлення на беларускай мове.

Сёння навучанне студэнтаў ва ўстановах тэхнічнага профілю, як у БДУІР, адбываецца на білінгвальнай аснове, тым самым выклікаючы новыя падыходы да прафесійнай моўнай кампетэнцыі. Апошнім часам валоданне абедзвюма мовамі, уключаючы спецыяльную лексіку, вызначаецца як цэнтральны кампанент камунікатыўнай кампетэнцыі спецыяліста. Ва ўмовах беларуска-рускага білінгвізму паўнаважнасць матывацыя навучэнцаў да авалодання беларускай мовай у частцы моўнага, прадметнага і бікультурнага кампанентаў не заўсёды аднолькавая. Тлумачыцца гэта часта розным узроўнем ведаў мовы ці неразуменнем каштоўнасці беларускамоўных стасункаў у прафесійнай сферы ва ўмовах незбалансаванай моўнай сітуацыі [1].

Авалоданню нацыянальнай мовы перашкаджае ў значнай ступені і лексічны бар'ер, выкліканы распаўсюджанай інтэрферэнцыяй. Лексічны бар'ер – з'ява, звязаная з недастатковым багаццем і малой актыўнасцю лексікі ў навучэнца і заключаецца ў тым, што студэнт праз адносную беднасць слоўніка не можа справіцца з вучэбнымі заданнямі па мове, з цяжкасцю прыводзіць прыклады граматычнага матэрыялу. Лексічны бар'ер у сучаснасці значна абцяжарвае выкарыстанне мовы ў жыццёвых сітуацыях [2].

Для пашырэння слоўнікавага запасу асобы педагагічныя, псіхалагічныя, лінгвістычныя навукі распрацавалі шэраг адмысловых тэхнік. Неабходна адзначыць, што для развіцця інтэлектуальнай дзейнасці чалавека важную ролю адыгрывае яго памяць.

Добра вядома, што інфармацыя можа захоўвацца ў памяці чалавека розны час, існуюць такія паняцці, як кароткачасовая і доўгачасовая памяць. Упершыню іх увёў Дональд Хеб. Паводле яго, кароткачасовая памяць – гэта актыўны працэс абмежаванай працягласці, які не пакідае ніякіх слядоў, а доўгачасовая памяць абумоўлена структурнымі зменамі ў нервовай сістэме [3, с.161].

Раней памяць уяўлялі ў выглядзе некаторай агульнасці ў вызначаным месцы мозга. Аднак вучоныя высветлілі, што памяць размеркаваная па ўсім мозгу, ствараючы адзінае цэлае. З дапамогай доўгачасовай памяці мы захоўваем веды і навыкі. Кароткачасовая ж памяць – прамежкавы накапляльнік, яе таксама называюць рабочай памяццю. Пры вывучэнні мовы словы і граматыка адкладаюцца ў доўгачасовай памяці, а выкарыстоўваем мы іх з дапамогай кароткачасовай.

Навука аб запамінанні – мнематэхніка. Мнемоніка (мнематэхніка) – спецыяльна распрацаваныя прыёмы і спосабы, якія палягчаюць запамінанне пэўных тыпаў інфармацыі. У некаторых дапаможніках аўтары выкарыстоўваюць гэты тэрмін для абазначэння ўсёй сукупнасці прыёмаў і метадаў запамінання інфармацыі, што выкарыстоўваюцца для вызначаных дадзеных, а тэрмін “мнематэхніка” трактуецца як выкарыстанне на практыцы метадаў, вызначаных для данай канкрэтнай мнемонікі [4].

Дастасоўны арсенал сучаснай мнематэхнікі складаецца з вялікай колькасці ўніфікаваных прыёмаў запамінання: літарны код, асацыяцыі, рыфмы, сугучнасць і іншых.

Вылучым некаторыя [5, с.102-105]:

1) **Стварэнне візуальнай прыкметы слова.** Каб зрабіць слова больш запамінальным, можна паспрабаваць штучна стварыць для яго элементы візуальнай прыкметы. Напрыклад, напісаць гэтакія слова незвычайным шрыфтам, неяк вылучыць часткі слова, дадаць да слова малюнак, зрабіць адну якую-небудзь літару загалоўнай і г.д. Усё, што зробіць слова адметным сярод іншых, дапаможа лепш яго запомніць. Напрыклад, прынтАр, плотАр, фаўна, ноўўўўўтбук, ПАЛІлог.

2) **Аднакарэнныя словы.** Гэта могуць быць назойнікі, прыметнікі, дзеепрыметнікі з адным і тым жа каранем (напрыклад, жы-в-а, жы-в-асць, жы-в-ы, жы-хар-ств-а, жы-в-і-ц-ца). Калі падчас пошуку значэння новага паняцця ў слоўніку вам трапяцца аднакарэнныя словы, іх патрэбна таксама занесці ў вашу адзіную базу даных. Гэта дазволіць лёгка вывучыць адразу цэлы блок новых слоў, аб'яднаных адным каранем.

3) **Паперкі тыпу Post-It.** Гэта разнавіднасць самаробных карткаў для працы з новай лексікай. Мэта – павялічыць колькасць візуальных кантактаў з паняццем, якое неабходна запомніць. Цяжкае слова пішацца на аркушы самаклейнай паперы і размяшчаецца на бачным месцы – на люстэрку, халадзільніку, вечку ноўтбука, дзвярах або да т. п., дзе вы будзеце гэтакія слова часта бачыць.

4) **Сінонімы.** Гэты спосаб карысны для слоў, з якімі ёсць цяжкасці для запамінання. Але не на пачатковым этапе навучання новым словам (напрыклад, *летуценнік гаіцца лекавымі фантазіямі*). З двух сінонімаў можа атрымацца арыгінальная запамінальная камбінацыя.

5) **Спампоўваць субтытры** да фільма, падкрэсліваць незнаёмыя словы, вучыць іх адзін за адным, а потым ужо глядзець фільм у арыгінале без субтытраў. Такі прыём дазваляе адразу выкарыстоўваць вывучанае. Хаця, хутчэй за ўсё, прыйдзеца паглядзець фільм некалькі разоў, каб гэта падзейнічала [6].

Калі вы карыстаецеся мнематэхнікамі, запомніць словы лёгка. Нашмат складаней – потым іх не забыць. Калі часам вы вырашыцеся на такія самыя эксперыменты, то вось некалькі рэкамендацый:

- старайцеся выкарыстоўваць новыя словы ў размове з носьбітамі мовы;

- чытайце кнігі і мэтанакіравана адзначайце (напрыклад, падкрэслівайце алоўкам) тыя словы, якія вы нядаўна вывучылі;

- не імкніцеся вывучыць адразу шмат слоў. Не стамляйце сябе празмерна амбіцыйнымі мэтамі, інакш унутры будзе супраціў. А яшчэ, калі вы за кароткі час засвоіце 1000 новых слоў, трэба ўлічыць, што даволі шмат часу будзе сыходзіць на іх паўтарэнне;

- прыдумляйце сітуацыі і фразы з гэтымі словамі. Напрыклад, вы бераце картку і ўяўляеце сітуацыю, калі вы маглі б сказаць гэтае слова. Калі магчыма, прагаворвайце фразу ўслых. Так вы зможаце паўтараць не толькі лексіку, але і граматыку [6].

Памяць інтэгруе жыццёвы досвед, забяспечвае бесперапыннае развіццё чалавечай культуры і індывідуальнай жыццядзейнасці. На аснове памяці чалавек арыентуецца ў сучаснасці і прадбачыць будучыню [7].

Беларуская літаратурная мова – найвышэйшая форма нацыянальнай мовы, яна абслугоўвае разнастайныя галіны жыццядзейнасці чалавека: палітыку, культуру, навуку, бытавыя зносіны. І таму сёння найважнейшым з'яўляецца ўстанаўленне сувязей паміж людзьмі, узаемаразуменне, граматычная камунікацыя. А значыць, пільную ўвагу трэба надаваць культуры! І яе важнаму складніку – мове. Неабходна пашыраць свой лексічны запас, павышаць узровень моўнай кампетэнцыі.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Дапиро, Т.П. Трылінгвізм як праява дыялогу культур ва ўмовах выкладання беларускай мовы студэнтам нефілалагічных спецыяльнасцей / Т.П. Дапиро // Язык и межкультурные коммуникации : сборник научных статей / Бел. гос. пед. ун-т им. Максима Танка; редкол.: В. Д. Старичёнок [и др.]; отв. ред. В. Д. Старичёнок. – Минск, 2019. – С. 54 – 58.

2. Львов, М. Р. Словарь - справочник по методике русского языка: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит.» / М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 1988. – 240 с.

3. Блум, Ф. Мозг, разум и поведение: Пер. с англ. / Ф. Блум, А. Лейзерсон, Л. Хофстедтер. – Москва: Мир, 1988. – 248 с.

4. Мнемоніка [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://4brain.ru/memory/mnemotecniki.php>. – Дата доступу: 20.03.2023.

5. Таранов, А.М. Иностраный язык. Как эффективно использовать современные технологии в изучении иностранных языков. Специальное издание для изучающих белорусский язык / А.М. Таранов. – М.: T&P Books Publishing, 2019. – 180 с.

6. Вывучыць сто слоў за гадзіну: рэальна ці не? [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://adukacyja.info/vyvuchyc-sto-slovav-za-hadzinu-realna-ci-nye/>. – Дата доступу: 22.03.2023.

7. Паняцце памяці [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://yurpsy.com/files/biblio/enikeev/033.htm>. – Дата доступу: 10.04.2023.